

ΜΕΛΤΟΜΕΝΗΣ ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗ

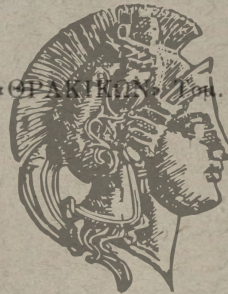

ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΙ ΣΤΟ ΑΥΔΗΜΙ

Ἀνατύπωσις ἐκ τῶν «ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΩΝ» τομ. 9

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΠΟΙΣ Ι. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23-23Α

1937

ΜΕΛΤΟΜΕΝΗΣ ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗ

ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΙ ΣΤΟ ΑΥΔΗΜΙ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἀνατύπωσις ἐκ τῶν «ΘΡΑΚΙΚΩΝ» Τομ. 9

ΤΥΠΟΙΣ Ι. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23-23Α

1937

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἐπρεπε δὲ καὶ τὸ πρὸ φτωχῶ κορίτσι, πού δούλευε μεροκάματο στὰ ἀμπέλια καὶ στὸ ἐργοστάσιο, πού ἦταν στὸ χωριό, ν᾿αἰσθάνη τὴν περὶ τοῦ τραπεζιοῦ καὶ δώδεκα τοῦ προσώπου, ὅλα ᾿φαμένα μὲ τὰ χέρια τοῦ στυν ἀργαλειό. Τὰ νοικοκυροκόριτσα ἔπαιρναν ἀπὸ 30—40 ἢ καὶ περισ-

2) Πετσέτες τοῦ προσώπου.— 3) Λ. Τ. Ἐπενδύματα τῶν παπλωμάτων.

σότερα. Πανιά ἔφαιναν διαφόρων εἰδῶν, τὰ καστανιά καὶ τὰ κι-
ζιπλιά, τὰ ὁποῖα ἦταν ψιλὰ, μὲ φιλεμέν (ι)¹ στριμμένο καὶ
ἄστριφτο, ἔφαιναν χωριστὰ χονδρὰ πανιά, διὰ τὸν χειμῶνα, καὶ ψιλὰ,
καλοκαιρινὰ, διὰ τὰ τὰ κάμουν ἐσώρουχα καὶ σινδόνια καὶ καπλαντικια.
Διὰ τὸν χειμῶνα ἔφαιναν καὶ μάλλινα. Ἐπρεπε νὰ φάνη τὰ γαλά-
ζια, ἥτοι πανὶ μὲ λουριὰ ἢ καὶ καρὲ κόκκινο, γαλάζιο καὶ ἄσπρο πού
χρησιμοποιοῦνταν διὰ τραπεζομάνδηλο καὶ πετσέτες τοῦ τραπεζιοῦ καθη-
μερινά. Ἄλλο πανὶ πάλιν ἔφαιναν μὲ βάμα (κόκκινο φιλεμέν) καὶ γαλά-
ζιο πού τὸ ἔκαμναν γάζες πού φοροῦσαν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ τσατάλι,
ἔφαιναν ἀλατῆ², πού τὸ ἔκαμναν βρακιά χειμωνιάτικα, δηλ.
σαλβάρια³, καὶ ὅ,τι ἄλλο ροῦχο τοῦ σπιτιοῦ, ἔπρεπε νὰ τὸ ὑφά-
νουν στὸν ἀργαλειό. Ἐξὸν μερικὰ φουστάνια καὶ τσατάλια μπασμαδένια,
πού θάπαιρναν ἀπὸ τὸν πραγματευτή, τᾶλλα ὅλα ἦταν ὑφαντὰ καὶ ἕνα
δυσὲ μεταξωτὰ διὰ ἐπίσημα. Γι' αὐτὸ τὰ κορίτσια τότε δὲν στέκονταν κα-
θόλου τὴν ἡμέρα στὸ μεροκάματο καὶ τὴ νύχτα ὡς τὰς 12—2 ἔφαιναν ἢ
ἔρραβαν γιατί τότε δὲν εἶχε μηχανές· ὡς τὸ 1900 οἱ ραπτομηχανές ἦταν
2—3 σὲ ὅλο τὸ χωριό, καὶ τὰ προικιά καὶ τὰ ροῦχα πού φοροῦσαν ἔπρεπε
ὅλα νὰ τὰ ράβουν μὲ τὸ χέρι. Ἐκεῖνες δὲ οἱ μπιμπίλες, τὸ πῖσω-
κέντι τὸ τρυπογαζάκ (ι) ἢ βραβασόλο⁴ καὶ τὸ ἄσπρο⁵ τοῦ ἔρ-
ριοῦ. Ἐπρεπε καθὲ κορίτσι νὰ πλέξη τὴν καλὴν καὶ τὴν κακὴν⁶ τὴν
φ (ι), μὲ μπιρσίμ (ι) καὶ μὲ τριπλήκ (ι) χρωματιστό, μὲ εἰδῶν,
εἰδῶν σχέδια, ἄλλες μὲ ποινιά, μὲ γλάστρες καὶ μὲ λουλούδια. Ἐπρεπε
ἀκόμη νὰ κεντήσῃ στὴν καρκάφ (η) (μάγγανο, ἢ τελάρο) τὰ μαν-
δήλια πού θὰ τὰ δώριζε στοῦ γαμπροῦ τὸ σόι καὶ στὸν ἴδιο. Τὰ μανδή-
λια πρὸ τοῦ 1900 ἦταν μεγάλα, ἀπὸ πατίστα καὶ μεταξωτὰ κεντιοῦνταν δὲ
καὶ στῖς 4 ἄκρες μὲ χρυσάφι, ἀσμέτελο καὶ τριπλήκ ἢ ἄσ-
προ. Ἀργότερα ὅμως τὰ κατήργησαν καὶ ἀγόρασαν μεταξωτὰ, γιατί

1) Τὸ γνωστὸ ψιλὸ νῆμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸ Αὐδῆμιον
ἦτο γνωστὸν μόνον εἰς τρία χρώματα: ἄσπρο, κόκκινο (τὸ λεγόμενον βάμα καὶ
γαλάζιο. Ἦσως ἡ ὀνομασία νὰ προέκυψε ἐκ τοῦ τουρκικοῦ Φιλεμένκ—Ὁλλανδία.

2) Ἀλαντζᾶς λ. Τ. Ὑφανση στερεό, μὲ ἐναλλασσόμενα χρώματα, χρησιμοποι-
ούμενο διὰ ἐνδύματα ἀνδρικὰ καὶ γυναικεῖα, ἐσώρουχά τε καὶ ἐσώρουχα. Διέφερε
πολὺ ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ἀλαιντζάδες τῆς ἀγορᾶς.

3) Σαλβάρια, τσαξίρια ἢ ποτοῦρι, ἦτο εἰς τὸ Αὐδῆμιον μόνον
ἀνδρικὸν ἐνδυμα. Ἐως τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἐφόρουν αἱ γυναῖκες σαλ-
βάρια μὲ ἐπαναφόρια λεγόμενα ταρτάκ⁷ καὶ, τὰ ὁποῖα ἦταν μεταξωτὰ μὲ
ζώνην χρυσοῦν εἰς τὴν μέσην. Ἀργότερον ἐφόρουν αἱ γυναῖκες βρακιά⁸ δυὸ
εἰδῶν, τὰ λεγόμενα τσατάλια καὶ ἐλλες, οἱ δὲ ἄνδρες τσαξίρια καὶ
ποτούρια. Τὸ σαλβάρια ἦτο βρωστόν,

ἦταν πολὺ κοπιαστικά. Θὺ κεντοῦσαν ἀκόμη βρακοζῶνες χασένιες,
ἔκαμναν καὶ ὑφαντές, θὰ κεντοῦσαν μαξιλάρες, πετσέτες, σιντόνια, καὶ
ὅλα αὐτὰ στὴν καρκάφ (η) διότι στὸ χέρι δὲν ἤξευραν νὰ κεντή-
σουν. Μόνον κατὰ τὸ 1906 ὅτε ἔφεραν διδασκάλισσα στὸ χωριό, ἄρχισαν
τὰ κορίτσια καὶ μάθαιναν καὶ κεντοῦσαν στὸ χέρι.

Ἀφοῦ ἔκαμνε τὰ δικά της τὰ προικιά ἔκαμνε καὶ γιὰ τὸ γαμπρὸ
ἐσώρουχα καὶ κάλτσες. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ 1880, πού ἄρχισαν νὰ φοροῦν τὰ
στενὰ (παντελόνια) τὸ ἔπαιρναν (προῖκα) τὸ πανὶ στροῦμπες
(ρόλον) γιατί δὲν ἤξευραν ἂν θὰ πάρουν (ἄνδρα) μὲ τὰ φαρδιά
(τσακίρια) ἢ μὲ τὰ στενὰ (παντελόνια), ἐνῶ στῆς γιαγιάς μου τὴν
ἐποχὴ ἔρραβαν τὰ πονκάμισα μὲ ψιλὲς παστοῦλες στὸ χέρι καὶ τῖς
τσατάλες μὲ τῖς μπιμπίλες. Τὰ γαμπρόικια τὰ ἐσώρουχα καθὼς
καὶ τῆς νύμφης ἦταν ἀπὸ σκέπια τὰ ὁποῖα ἔφαιναν καὶ αὐτὰ στὸ Αὐ-
δῆμι, ἀπὸ τὰ κονκούλια πού ἔκαμναν τότε καὶ τὰ χρησιμοποιοῦσαν διὰ τὸ
σπίτι γιατί ἦταν λίγα. Ἀφοῦ ἔβραζαν τὰ κονκούλια καὶ γίνονταν ὅλα μαζὶ
ἕνα μῆγμα, τραβοῦσαν μιὰ κλωστή μὲ ἕνα βρεμμένο πανὶ ἄσπρο καὶ τὴν
ἔβραζαν στὸ μάγγανο, καὶ κανόνιζε πόσο τὸ ἤθελε χονδρό, ἢ ψιλό, καὶ γυ-
ρίζοντας τὴν ἀνέμη, μαζεύονταν καὶ ὕστερα τὸ ἔβγαζαν καὶ ἔδεναν θη-
λιά, διὰ νὰ μὴ περιπλέκεται. Κατόπιν ἔφαιναν τὰ σκέπια, ἀπὸ τὰ
ἁπλοῦς ἔκαμναν τὰ μεταξωτὰ ἐσώρουχα γιὰ τὸ γάμο, σινδόνια καὶ κα-
πλαντικὰ πού τὰ μεταχειρίζονταν ὅταν ἦταν λεγῶνες γιὰ φιγοῦρα,
πετσέτες, βρακοζῶνες, πού θὰ ἔδεναν καὶ στοῦ γαμπροῦ τὸ ἄλογο ὅταν θὰ
ἔπαιρναν τὴν προῖκα της. Ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ μεταξωτὰ τὰ μεταχειρί-
ζονταν γιὰ λούσα, ὅχι εἰς καθημερινὴν χρῆσι, διότι ὅταν τὰ ἔπλυναν
ζάβρωναν καὶ δὲν ὑπῆρχαν τότε σίδερα νὰ τὰ σιδερώσουν, καὶ ἔτσι φυ-
λάσσονταν καὶ δίνονταν ἀπὸ μάνα σὲ παιδί, καὶ τὰ διατηροῦσαν ὅσο πού
λέκριαζαν καὶ τὰ ἔδιναν στοὺς ἐβραῖους, στὰ παλιὰ Εἰχαν τὴν ἰδέα ὅτι
χαλνοῦσαν, ἂν πλνθοῦν. Τώρα ὅσοι εἰχαν σκέπια τὰ ἔκαμναν κουρτί-
νες καὶ τραπεζομάνδηλα, τὰ πλένουν καὶ τὰ σιδερώουν καὶ γίνονται πο-
λὺ ὥραϊα. Τὰ σκέπια δὲν τὰ εἶχαν ὅλες στὸ Αὐδῆμι μόνον τὰ νοικο-
κυροκόριτσα, γι' αὐτὸ τονίζονταν ὅταν θὰ γίνονταν ἢ προξενιά: Νὰ πά-
ρῃς αὐτήν τὴν μπάρμη⁹ πῶς καὶ τόσα σκέπια, ποῦ-
ναι καὶ ν' κοκυροκόρτσον¹⁰ σὲ τόση ὑπόληψι τὰ εἶχαν.

Τὰ κορίτσια ἀρραβωνιάζονταν ἀπὸ 16 χρονῶν καὶ ἄνω.

Ἐπῆρχε δὲ ἡ κακὴ συνήθεια νὰ περιμένη ὁ γαμπρὸς νὰ τὸν ζητήσῃ
τὸ κορίτσι. Ἡ φράσις δὲ «τὸ δάδετον ἐγύρεψε ἡ . . . .»
ἐσήμαινε τὸν ἐξήτησε εἰς γάμον. Συνέβαινε δὲ ἕναν γαμπρὸ νὰ τὸν ζητή-
σουν 4—5 νύμφες. Προπαντὸς δὲ ἂν ἤρχετο ἀπὸ τὴ ξενιτειὰ μὲ τὰ τσόχι-
να πουτούργια καὶ χρεμασμένη ἐμπρός του μιὰ πλατεῖα ἀλυσσί-

δα, πού κρατούσε τὸ ρολόϊ, οἱ προξεν'τάδες ¹⁾ ὁ ἕνας πήγαινε καὶ ὁ ἄλλος ἔφρευγε. Κύτταζαν ὅμως καὶ τὰ σόγια· νὰ εἶναι «ἀπὸ σόϊ» (ἀπὸ οἰκογένεια καλή). Γι' αὐτὸ καὶ συνήθως ἀκούγονταν ἡ διαμαρτυρία: «Αὐτός, μαρή ²⁾», τί τὰ βλέπετε τὰ τσοχιά κι τσ' ἄλ'σσίδες κρεμασμένες, εἶναι ἄσογος!», δηλαδή ἀπὸ κατώτερη οἰκογένεια.

* *

Τρεῖς μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο θὰ λούζονταν ἡ νύφη, προτοῦ δὲ λουστῇ ὑπῆρχε ἔθιμο νὰ λούζῃ ἓνα ἀγόρι πρωτοστέφανο ³⁾. Κατόπι θὰ λούζονταν ἡ νύφη καὶ κατόπιν ἀπὸ τῇ νύφῃ λούζονταν καὶ ἓνα διὸ πρωτοστέφανα κορίτσια, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ χτένιζαν καὶ θὰ ἔπλεκαν τὶς δυὸ πλεξούδες τῆς νύφης. Τὸν παλαιότερο καιρὸ ἔπλεκαν 42 πλεξούδες, γι' αὐτὸ καὶ τραγουδοῦσαν τὸ ἀκόλουθο τετράστιχο:

Σαράντα πλεξεδοῦσά μου
ποιὸς κάθε ⁴⁾ νὰ σὲ πλέκῃ,
ποιὰ ἔχει τοῦ καὶ λογισμὸ
τραγούδια νὰ σὲ λέγῃ.

Τὴν παραμονὴ τοῦ γάμου θὰ γίνονταν καὶ τὸ κάλεσμα, τὸ ὁποῖο τὰ τελευταῖα χρόνια γίνονταν γραπτῶς μὲ προσκλητήρια, ἔντυπα ἢ χειρόγραφα. Ἀλλὰ τὰ παλαιότερα χρόνια ἀπὸ τὸ ἀκούγοντο καὶ τὸ ἀκούλουθο τρόπο: Δυὸ κορίτσια πρωτοστέφανα θὰ πήγαιναν ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ τὸ μέρος καὶ δυὸ ἀπὸ τῆς νύφης, ξεχωριστά, πού θὰ κρατοῦσαν σ' ἓνα κόκκινο μανδύλι φρούτα καὶ λουλούδια καὶ ἀφοῦ θὰ ἔδιναν ἓνα λουλούδι καὶ ἀνάλογα φρούτα (ἓνα μῆλο, πορτοκάλι, κ. λ. π.) θὰ ἔλεγαν:

1) Προξενήτες ἦταν ἄνθρωποι σοβαροί, ὅταν δὲ ἐτελείωνε τὸ σινειζίσιο θὰ εἶχαν διακεκριμένη θέσι εἰς τὰ γεύματα καὶ τὰς τελετάς, τοὺς εἶδοντο δὲ καὶ δῶρα ἀπαραιτήτως. Ὅταν ὅμως δὲν εἶχαν πολλὰ πιθανότητες καὶ ἐχειρίετο βολιδοσκοπίας, διὰ νὰ μὴ ριψοκινδυνεύσουν τὴν ὑπόληψίν των, ἔβραζαν διὰ νὰ τὸ προτείνῃ πρόσωπόν τι μὴ σοβαρὸν, ὥστε, ἐν ἀποτυχίᾳ, νὰ ἰσχυρισθοῖν διὰ τὸ μὴ σοβαρὸν πρόσωπον ἔξ' ἰδίων του ὠμίλησε καὶ ὄχι ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας, ἡ ἑποία βέβαια διὰ τοιαύτην ὑπόθεσιν εἶχε καταλλήλοτερον πρόσωπον νὰ χρησιμοποιοῖται. Ὁ προξενήτης δὲ ἢ ἡ προξενήτρα, ὅταν θὰ πήγαινε νὰ κάμῃ τὴν προξενιά, θὰ ἔδενε τὶς κάλτσες του τῇ μιᾷ μὲ κόκκινη λωρίδα καὶ τὴν ἄλλῃ μὲ πράσινῃ, γιὰ νὰ πιάσῃ ἢ προξενεῖα.

2) Μαρή καὶ ἐν θυμῷ: ἰμαρή! ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ἀρσενικὸν μωρέ. Ἦτο δὲ πολὺ συνηθισμένον καὶ ἐθεωρεῖτο οἰκτεῖον, ἀλλὰ καὶ χιδαῖον ὅταν ἐλέγετο εἰς μίαν ξένην.

3) Πρωτοστέφανο ἐσήμαινε πού δὲν εἶχε παντρευθεῖ ἢ μάννα του ἢ ὁ πατέρας του δεύτερη φορά.

4) Κόθεται.

«Χαιρετίσματα ἀπ' τὸ θεῖο μ'... καὶ τῇ θεῖᾳ μ'... νᾶρτητε στοὺν νιγούν ¹⁾».

Σχετικὸ μὲ τὴν πρόσκληση αὕτη εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθο τραγούδι:

Γιόκα μου ἂν τὴν ἀγαπᾷς,
γιόκα μου ἂν τὴν θέλῃς,
βάλε τὰ κίτρα στὸ νιχίό,
τὰ μῆλα στὸ μαντῆλι,
βάλε καὶ τὸ γλυκὸ κρασί
σὲ φράγκικο ποτῆρι.

Τὸ κάλεσμα ἦταν ξεχωριστὸ ἐκ μέρους τῆς νύφης καὶ ξεχωριστὸ ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ. Εἶχε δικαίωμα νὰ καλέσῃ καὶ ὁ κουμπάρος. Ἀπόσκλητοι οὐδέποτε πήγαιναν σὲ γάμο.

Τὴν προῖκα τὴν ἐτοίμαζαν ὅλη τὴν ἐβδομάδα γυναῖκες πρωτοστέφανες καὶ κορίτσια πρωτοστέφανα (δηλαδή πού δὲν εἶχε ξαναπαντρευτῇ ἢ μητέρα τους ἢ ὁ πατέρας τους), ἔραβαν καὶ γέμιζαν τὰ μαξιλάρια καὶ τὰ στρώματα μὲ μαλλὶ καὶ μὲ βαμβάκι. Χωριστὰ δὲ θὰ γέμιζαν 24 μαξιλάρια μὲ πλατανόφυλλα γιὰ τὰ μιντέρια τοῦ σπιτιοῦ.

Ἐπειὴ οὐκ ἔπρεπε νὰ ἀπλώνουν καὶ τὰ ξάπλωναν γιὰ νὰ τὰ σιάξουν θὰ κλοῦσαν ἐπάνω ἓνα ἀγόρι πρωτοστέφανο γιὰ νὰ εἶναι τὸ πρῶτο παιδί τῆς νύφης ἀγόρι.

Ἀφοῦ θὰ καπλάντιζαν τὸ πρῶτὴν Παρασκευὴ τὰ παπλώματα, μετὰ τὸ μεσημέρι θὰ στολίζονταν ἡ προῖκα καὶ θὰ καλοῦσαν τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους καὶ τὶς γειτόνισσες νὰ διοῦν τὰ προικιά, καὶ τὸ Σάββατο τὸ πρῶτὸ θὰ συνεχίζονταν ἡ ἑκθεσις αὕτη τῆς προίκας.

Στολίζονταν δὲ τὰ ἀντικείμενα μὲ πολλὴν τάξιν, τὰ στρώματα, οἱ σελτέδες, τὰ παπλώματα, τὰ μαξιλάρια τοῦ κρεβατιοῦ γίνονταν στίβα. Τὰ παπλώματα διπλώνονταν ἀπὸ τὸν ἀφαιλό, ἦτοι τὸ ἐξωτερικόν των μέρος, γιὰ νὰ φαίνωνται τὰ χρώματα καὶ οἱ ὥραιες ταπτέλλες πού θὰ εἶχαν σιὰ καπλαντίκια, ἢ φερβολιτὲ πού πλέκονταν μὲ σαῖτα, καὶ τοῦ κορσὲ διάφορα ὥραια σχέδια. Ἀπλώναν σκιοινὰ καὶ κρεμοῦσαν τὶς πετσέτες, μαξιλάρες, κεντημένες βρακοζῶνες καὶ ἄλλα προικιά. Σὲ τραπέζια ἐπάνω στολίζονταν τὰ ἐσώρουχα τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης.

Ἀφοῦ θὰ πήγαιναν νὰ διοῦν τὴν προῖκα σχεδὸν ὅλα τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ καὶ πολλὲς γυναῖκες, κατὰ τὸ ἀπόγευμα τὸ Σάββατο ἢ τὴν Κυριακὴν τὸ πρῶτὸ, θὰ ἔστελνε ὁ γαμβρὸς μουλάρια καὶ ἄλογα γιὰ νὰ πάρουν τὴν προῖκα.

Τὰ ἄλογα καὶ τὰ μουλάρια τὰ κρατοῦσαν παλληκάρια καλοφορεμένα, τὰ συνώδευσαν δὲ καὶ πολλοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι πρὸς τραγουδοῦσαν. Ἐὰν ὁ γαμβρὸς συνέβαινε νὰ ἔξη ἄλογο ἢ μουλάρι ἔδεναν εἰς τὸ αὐτὶ τοῦ ἀλόγου μιὰ βρακοζώνια σκεπένια (μεταξωτὴ) ὥς καὶ εἰς τοῦ ἀδελφοῦ του, ἔαν εἴγῃ.

Τὰ μαζιλάρια τὰ μικρά, πὺν προωρίζονταν γιὰ τὰ μιντέρια καὶ ἦταν κεντημένα μὲ μετάξι στὴν καρκάφη, καὶ πλεχτὰ μὲ ὥραϊα μοτίφια τοῦ κορσέ θὰ τὰ πῆγαιναν ἀγόρια πρωτοστέφανα 8—12 χρονῶν, πὺν θὰ τὰ κρατοῦσαν στὸ κεφάλι τοῦ καὶ θὰ ἀποτελοῦσαν ὅλα μιὰ σειρά.

Ἡ πομπὴ ἀρχίζε μετὰ τὰ παῖδιά ποὺ κρατοῦσαν στὸ κεφάλι τοὺς τὰ μαζιλάρια, ἀκολουθοῦσαν τὰ ἄλογα 3—6 μετὰ τὴν προῖκα καὶ κατόπιν οἱ προσκεκλημένοι τοῦ γαμβροῦ ποὺ τραγουδοῦσαν τὰ τραγούδια τῆς προίκας :

Ἡ μάγνα σὸν σὲ ἔδωκε προῖκα πολὺν ὥραϊα,
καὶ θὰ τὴν πᾶμε στὸν γαμβρὸ μὲ ὅλη τὴν πορεία.
Ἔχετε γιὰ γειτόνισσες μὴν παραπονεθῇτε
πὺν πύραμε τὴν προῖκα σας, θά'ροθιτε γὰ τὴν δῆτε.

Ἀπὸ τὰ σοκάκια πού περνοῦσε ἡ ἀρχὴ τὴν εἰς τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὰ παράθυρα μὲ ρῦτι καὶ κουφέτια, τὰ δὲ καλλιγράφα χρωτοῦσαν 3—4 μπουκάλια μὲ ρακὴ καὶ κερνοῦσαν τοὺς ἄνδρες πού συναντοῦσαν στὸ δρόμο. Καὶ ὅταν ἔφθαναν κατὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ τραγουδοῦσαν:

Ἐβγα τῆς νέφης πεθερά καὶ τοῦ γαμβροῦ ἡ μάννα
καὶ δῆς τὴν προῖκα πῶσχεται μὲ ὅλη τὴν ἀουάδα.

Ἀπάν' στήν βέτρα περπατῶ κι' ἡ βέτρα πάν' στή βέτρα
Ἀνίσως καί μ' ἀπαρτιστῆς τὰ ὕστερά σου μέτρα.

Ἄποψα εἰς τοὺς γάμους σας πονηὰ θὰ κελαϊθήσουν
 ὦ ἀνοίξουν τὴν καρδοῦλα σας καὶ γὰ τὴ λουλουδήσουν.

(Κότμα ¹⁾) Μαλαματένιος ὁ σταυρὸς
 τὰ ζῆ ἢ νύφη καὶ ὁ γαμπρός.

Ὅταν στερέψῃ ἡ θάλασσα καὶ βγῇ ἓνα κυπαρίσσι
τότε ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρὸς πρέπει νὰ ξεχωρίσῃ.

1) Ἐπωδό;· ἴσως νὰ ὑπάρχη σχέσις μετὰ τῶν ἐν Σαρόντᾳ Ἐκκλησίαις Κορήματα Δίσιχα; Ὁ μ. σ. 460 τοῦ Β' καὶ 283 τοῦ Δ' τόμου τῶν «Θρακικῶν»

(Κόσμα) Σὰν πλέξ᾽ ἡ πέτρα σιὸ γαιλὸ
τότε θὰ σ' ἀρρησιῶ κι' ἐγώ.

Ἐβγα ν' ἀκούσης τὰ πουλιά πῶς γλυκοκλαιδοῦνε
 ρομιζῆς πῶς σὴν Παραγιά παράκλησι περνοῦνε.
 Ἀπόψα λάμπη ὁ οὐρανὸς· λάμπουν καὶ τὰ σοκάκια
 ἀπόψα ξεχωρίζουνε τὰ πέντε ἀδελφάκια.

(Κότμα) Σταλαματιὰ σταλάζεται
ἡ γι' ἀγάπη δὲ μοιράζεται.

Ἀπόφα τὴν ἐπάτησες τῇ γῇ μὲ τὰ λουλούδια
 πὸν παίοντες τὴν ἀγάπῃ σου μὲ γέλια μὲ τραγούδια.

Ἀπόφα τὴν ἐπάτησες τὴ γῇ μὲ τὰ χοιράγια
καὶ παίονεις τὴν ἀγάπην σου μ' ὅλα τὰ παληκάρογα.

(Κότμα) Σταλαματιά σιάς' τὸ θρακί
γαμπρός τῇ νύφῃ πάει νὰ διῇ.

Τότε κατέβαινε ὁ γαμβρὸς καὶ ξένι αἰε¹) τὰ παιδιά πού κρατοῦσαν τὰ μαξιλάρια καὶ τὰ μισοπαλιτζαρά πού κρατοῦσαν τὰ ἄλογα. Ἡ μεθερὰ θὰ ἔργαινε ἀπὸ τὸ παράθυρο νὰ ραντίσῃ τὴν προῖκα μὲ ρῦζι καὶ σουφλέττα καὶ ροδόσταμο ἢ κολώνια. Γυναῖκες πάλιν πρωτοστέφανες καὶ χρυσαῖα πρωτοστέφανα θὰ ξεσκόρπωναν τὴν προῖκα καὶ θὰ τὴν κοβαλοῦσαν ἀπὸ τὸ σπορτικὸ πρὸς τὴν στοίβιζαν μὲ τὴν ἴδια τάξι.

² Ἄν συνέβαινε ὁ γαμβρὸς νὰ ἐζη ἀδελφὴ χίρα ἢ ἀνεμὴν ὀρφανή, ἐστέκονταν ἀπὸ μακρὸν καὶ ἔβλεπαν τὸ ξεφόρτωμα τῆς προίκας. Ἐθεωρεῖτο εἶδος κατάρας καὶ λεροσύλης νὰ ἐγγίσουν τὴν προίκα γυναῖκες ποὺ εἶχαν χάσει ἄνδρα ἢ κορίτσια τοὺς γονεῖς των.

Ὁ γαμβρὸς θὰ κερνοῦσε τὰ παληκάκια οὕζο, κουφέττα καὶ σταπίδες καὶ θὰ ἔφευγαν.

Ἡ προῖκα ἔμενε πάλι ἐκτεθειμένη εἰς ἓνα δωμάτιο, ὅπου θὰ πηγαιναν οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια νὰ τὴν βλέπουν.

¹ Η συνοδεία πού θά πήγαινε τήν προίκα ἀπό τῆς νύφης τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ, θά ἔπαιρνε ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ τίς πόδυσες. Οἱ πόδυσες, (ἴσως ὑπόδυσες) ἦταν τὰ δῶρα πού θά ἔστελνε ὁ γαμβρὸς στὴ νύφη.

*Αποτελοῦνταν δὲ αὐτὲς ἀπὸ δυο πῆγες οἱ ὁποῖες ἦταν σκέτο ψωμί ἀπὸ καθαρὸ καὶ πλυμένο σιτάρι, ἡ μία μεγάλη καὶ ἡ ἄλλη μικρή, πὺν εἶχαν ἐπάνω διάφορα πλουμίδια καὶ ζάχαρη ἄσπρη καὶ κόκκινη, ἀπὸ ἓνα πανέρι φροῦτα καὶ ἓνα ἄλλο μὲ διάφορα ἀντικείμενα, ἥτοι παντόφλες, παπούτσια ἄσπρα νυφικά, χένες, ποῦδρες, λεβάντες, καθρέπτη καὶ ἄλλα, διὰ τὴ νύρη καὶ τοὺς συγγενεῖς της.

Με τὴν ἴδια δὲ πάλι συνοδεῖα θὰ ἔστελνε καὶ ἡ νύφη πόδουςε στὸ

1) Φιλοδωροῦσε.

γαμβρό. Ήτοι δύο πήγες και αυτή και πουνκάμισο, γραβάττα και στα παληότερα χρόνια που δεν φορούσαν γραβάττες έστελναν έσώρουχα, μανδύλια και καπνοσακκούλες ώς και διά τους συγγενείς του γαμβρού.

Άφου θά πήγαινε ή προίκα και θά ανταλλάσσονταν οι πόδυσερ, την Κυριακή το πρωί, αλλά το περισσότερο το άπόγειμα, μαζεύονταν οι προσκεκλημένοι στο σπίτι της νύφης και του γαμβρού και θά άρχιζε το στόλισμα της νύφης.

Ο γαμβρός θά πήγαινε με τη μουσική και με πολλούς προσκεκλημένους νά πάρη άπό το σπίτι του τον κοιμπάρο και άφου θά γύριζαν στο γαμβρό άρχιζε το ξύρισμα του γαμβρού και του κοιμπάρου και άκόμη ένός στενού συγγενούς. Κατόπι θά ντύνονταν και ο γαμβρός.

Πρίν άρχίση το στόλισμα της νύφης φιλούσε αυτή όλων τα χέρια πρώτα των γονέων της, άν ζούσαν, άφου θά έβαζε τρείς μετάνοιες, κατόπιν των στενών συγγενών και κατόπιν όλων των προσκεκλημένων μη έξαιρουμένων ούτε των μωρών που θά κρατούσαν οι μάννες στην άγκαλιά τους. Άφου τελείωνε το χειροφίλημα, πήγαινε ο πατέρας της, και άν δεν ζούσε, κάποιος θεός της νά της περάση άπό επάνω άπό τα έσώρουχά της ένα πουνκάμισο, και άφου το σταύρωνε της θά έβαζε λέγοντας και τις σχετικές ευχές: «*ὦ ρ ε ς κ α λ έ ς κ α ι β λ ο γ η μέ ν ε ς*», «*Κ α λ ο ρ ί ζ ' κ η*» κ. ά.

Κατόπιν ή νύφη έβγαινε στη σάλα, ή στην καμαρά που ήταν τα κορίτσια που άρχιζαν δυο-τρία κορίτσια ή και περισσότερα νά την στολίζουν και νά τραγουδούν: «*Έλα Χριστέ και Παναγιά κ. τ. λ.*». Την ώρα που στολίζουν την νύφη ο μπαμπάς της θά έκοφτε τις πήγες και άπό τη μεγάλη θά έτρωγαν όλοι οι προσκεκλημένοι, άπό δέ την μικρή, άφου θά την έβαζαν επάνω στο κεφάλι της νύφης με το πανέρι, θά έβαζε το χέρι της και θά έπαιρνε το μεσακό κομμάτι και νά το δώση στη μάννα της για νά το βάλη στα είκονίσματα και κατόπιν θά το έβαζε μέσα στο σεντούκι της νά στέκεται για πάντα εκεί και άπό την ύπόλοιπη είχε το δικαίωμα νά φάγη καθός και οι σπιτικοί. Άπό την μεγάλη ή νύφη δέν έπρεπε νά φάγη. Το ίδιο έγέγετο και εις του γαμβρού. Άφου έτρωγαν την πητα θά τους κερνούσαν και γιομίσια¹⁾ και γλύκισμα που θά έκαμναν επίτηδες. Συνήθιζαν δέ νά κάμνουν για το γάμο, στους επισήμους, αμυγδαλωτά (μυγδαλένια), κουραμπιέδες (βουτρίνια) και μπλαμακαρόνια, στους φτωχικούς θά έκαμναν κορδέλλες ή λουκούμια τα όποια παράγγελλαν άπό το Ρ δ ο υ σ τ ο (Ραιδεστόν).

Άφου τελείωνε το χτένισμα και το στόλισμα της νύφης τραγουδών-

1) Γιομίσια έλεγαν τα ξερά φρούτα, λέξεις τουρκική γιενίς.

τας την έβαζαν την νύφη και στέκονταν στο *h a σ τ ο* και καμαρωμένη την κρατούσαν άπό τα δυο πλάγια οι παράνυμφες, άδελφές άν είχε, ή έξαδέλφες. Έως τα 1900 οι νύφες είχαν τα μάτια τους κλειστά, άργότερα όμως έπλυνσε αυτό το έθιμο.

Το Σάββατο θά έτοιμάζαν και τον *κ ν ά* για νά βάλουν στο δάχτυλο της νύφης και των προσκαλεσμένων. Ο κνάς ήταν χόρτο που το πρωί το μούσκευαν με το κρασί και το βράδυ δυο γυναίκες, ή μια θά κρατούσε τον κνά και ή άλλη άσπρες λωρίδες και έβαζαν στο δεξιό μικρό δάχτυλο και το έδεναν. Έκείνες δέ που κνιάζονταν έρριχναν άπό ένα δυο *με τ α λ λ ί κ ι α*¹⁾ στο δίσκο που κρατούσαν και τα μοιράζονταν κατόπιν εκείνα που σύναζαν οι δυο τους.

Όταν θά *κ ν ι ά ζ ο ν τ α ν* ή νύφη, έλεγαν και το έξής τραγούδι:

Δωσέ με μάννα μ' την ενή σ'
τώρα στα κνιάσματά μου,
και νά 'φκηστής και το γαμπρό
που θά σταθή κοντά μου.
'Φκησέ με μάννα μ' 'φκησέ με
και δός μου την ενή σου,
και πές πως δέν με γέννησες
διότι είμαι γαμή σου.

Στα τελευταία χρόνια το έθιμο του κνά έξέλιπε ολοτελώς.

Τραγούδια νυφιάτικα που λέγονται, όταν στολίζουν τη νύφη.

«Έλα Χριστέ και Παναγιά με το Μονογεννή σου
τ' αντρόγυνο που θά γενή νά δώκης την ενή σου

«Έλα Χριστέ και Παναγιά με δώδεκα Άποστόλοι
ελάτε νά βλογήσετε αυτό το νυφοστόλι.

Τώρα νύφη στολίζεται και βάνει τα χρυσά της
και πάει νά πάρ' το σταυραητό μέσα στην άγκαλιά της.

«Ανοιξε στόμα μ' άνοιξε και γλώσσά μου μελένια
και πές τραγούδια τ' νύφη μας γλυκά και ζαχαρένια
Νάρχισω 'πό την κεφαλή νά πω για τα μαλλιά σου
νά πω και για το μπόι σου και για την έμορφιά σου.

«Έχεις μαλλιά σά θάλασσα και μπόι σαν το κύμα
και πρόσωπο σαν Παναγιά πούναι μέε τ' «Άγιο Βήμα.

1) Νομίσματα, δεκάρες.

Ἔχεις μαλλιά τετράξανθα στίς πλάτες σου ριχμένα
 πού τὰ χτενίζουν ἄγγελοι μετ' τὴ χουσῇ τὴ χτένα.

Τὰ μάτια σου σφάζουν πασσᾶ τὰ φρύδια σου βεζύρη
 καὶ τὸ λιγνό σου τὸ κορμί σφάζει καρβοκύρη.

(Κότμα) Ροδανθεῖ τὸ πρόσωπόν σου μ' ἓνα ὕφος σοβαρὸ
 μετ' μαγνήτη ἐνωμένο καὶ μετ' βλέμμα ἱλαρό.

Ἐγύρισα Ἀνατολὴ ἐγύρισα καὶ Δύση
 δὲν εἶδαν τὰ μάτια μου τέτοια ὥραία νύφη

Ἐγύρισα Ἀνατολὴ ἐπῆγα καὶ στήν Προῦσα
 δὲν εἶδαν τὰ μάτια μου τέτοια μαυροματοῦσα

Ἐγύρισα Ἀνατολὴ ἐπῆγα καὶ στήν Πόλη
 δὲν εἶδαν τὰ μάτια μου τέτοια ὥραία κόρη ¹⁾).

(Κότμα) Εἶσαι ὥραία σὺν τὸ ρόδον, ὅμως μετ' διαφορὰ
 σὺ μυρίζεις διὰ πάντα καὶ τὸ ρόδον μὲ φορὰ.

Ἀπὸν στή βέτρα φύτρωσε τὸ στάρι καὶ τὸ ρύζι
 καὶ τὰ πιδια πού τὸ γονιὸ ἢ γι' ἀγάπη τὰ χωρίζει

Ἀπ' ὅλα τὰ φυτὰ τῆς γῆς καλύτερον τὸ ρύζι
 ἢ μάννα κἀμνει τὸ παιδί καὶ ²⁾ ἔχει τὴ ζωὴν ³⁾ **ΑΚΑΔΗΜΙΑ**

Ἀπὸ τὴ βρώτη Κυριακὴ καὶ ἀπὸ τὴ βρώτη Τρίτῃ
 τοιμάστηκε ἡ πέρικα νὰ πάγη σ' ἄλλο σπιτί.

Ἀπὸ τὴ βρώτη Κυριακὴ χάλασε ἡ καρδιά μας
 πού θενὰ φύγ' ἡ πέρικα ἀπὸ τὴ γειτονιά μας.

Ἀπόψα εἶσαι νύφη μου ἄσπρη σὺν τὸ τλουπάνι
 πού βάνει ἡ βασίλισσα καὶ βγαίνει στὸ σεργιάνι.

(Κότμα) Δενδρὶ τοῦ παραδείσου εἶναι τὸ μπόϊ σου
 καὶ τῆς κανέλλας τᾶνθη εἶναι τὸ σόϊ σου.

Βασίλισσα ἂν ἦσουν δὲν θᾶχες τέτοια χάρι
 νᾶσαι ἀνθὸς τῶν κοριτσιῶν τῆς γειτονιάς καμάρι.

Βασίλισσα νὰ ἦσουν δὲ θᾶχης τέτοια χάρι
 δὲ θᾶχης τόση ἔμορφιά τέτοια ὥραία κάλλη.

Γαλάζια πέτρα τοῦ γιαιοῦ μαλαματένια βοῦλα
 νὰ σὲ χαρῇ ἡ μαννοῦλά σου πού σᾶχει μοναχοῦλα

(Κότμα) Ἀφροδίτη καὶ Ἑλένη. Καλλιόπη ἂν σὲ πῶ
 τοὺς ἐπαίνους ἐλαττώνω διὰ τοῦτο σιωπῶ.

1) Ἡ «τέτοια μοναχοκόρη» ἂν ἐτύχαινε νὰ εἶναι μοναχοκόρη.—2 Ἄν ἦταν
 μοναχοκόρη.

Νύφη μου χρυσοκέφαλη χρυσᾶ εἶναι τὰ μαλλιά σου
 χρυσὸς εἶναι καὶ ὁ γαμπρὸς πού θὰ σταθῇ κοντά σου.

Πὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν χαρίτων ἔχεις πληθὺς
 τὸ ὄντι ἡγεμονικὸν τὸ σοβαρὸν σου ὕφος.

Ποιὸς οὐρανὸς σὲ χάρισε τίς εὐωδιὲς τ' Ἀπρίλη
 τοῦ παραδείσου τίς δροσιὲς στὰ κουρλένια σ' χεῖλη.

Πῶς πρόεπον τὰ γαυράλα μέσ' τὴ χουσῇ τὴ γούπα
 ἔτσι πρόπει κι' ἡ νύφη μας στὰ νυφικά τὰ ροῦχα.

(Κότμα) Λάμπει ὁ ἥλιος λάμπει στὰ ὄρη στὰ βουνὰ
 λάμπει κι' ἡ ἔμορφιά σου μέσα στὰ σκοτεινά.

Χίλιοι δασκάλοι ἔρχονται ἀπὸ τὴ Μιτυλήνη
 γιὰ νὰ τὸ ζωγραφίσουν τὸ κόκκινόν σου χεῖλι.

Ρόδα καὶ τριαντάφυλλα κ' ἄνθη τοῦ παραδείσου
 τὰ σὺναξε ὁ Ἑρῶτας κ' ἔπλασε τὸ κορμί σου

Στὰ μάτια ἔχεις ἔρωτα στὰ φρύδια σου μαγνήτη
 καὶ στὸ λεπτὸ σου τὸ κορμί μοιάζεις τὴν Ἀφροδίτη

Ὡ οὐρανὸ μου γαλανὸ καὶ σὺ λαμπρὸ φεγγάρι
 ὡραία εἶν' ἡ νύφη μας μετ' τὴ χουσῇ κορώνα **ΑΦΗΝΗΝ**

πῶχει καὶ τὸν παράδεισο στὰ χεῖλη καὶ στὸ στόμα.

(Κότμα) Τὸ διαμάντι στήν Ἑλλάδα φράγγει τὸ δουλεύουνε
 καὶ τὴν ἔμορφιά σου νύφη μ' ὅλοι τὴ ζηλεύουνε.

Τίνιας, τραγοῦδι νὰ σὲ πῶ νύφη μου νὰ σ' ἀρέσῃ.
 πῶχεις ἀγγελικὸ κορμί καὶ δαχτυλίδι μέση.

Τὸ μῆλον ὅταν ἔρριξε εἰς τὰς θεὰς ἡ Ἑρὶς
 ἂν ἦσουν σὺν τὸ κέρδιζε καὶ σὺ ὅσον νὰ τὸ χαίρης.

Τὸ πρόσωπόν σου τὸ λαμπρὸ καὶ τὸ μειδιαιμά σου
 τρέχω πετώντας νὰ ἰδῶ νύφη τὴν ἑμορφιά σου.

Τώρα εἶν' ἡ ὥρα ἡ καλὴ ἡ ὥρα βλοσυρμένη
 πού εἶναι ἡ νύφη στὸ μπαστό ¹⁾ καὶ ἡ προῖκα στολισμένη.

Σήκω κόρη μ' νὰ στολιστῇς γιατί θὰ γίνῃς νύφη
 καὶ ἡ Παναγιά ἡ Δέσποινα γιὰ νὰ σὲ βοηθήσῃ.

Φεγγάρι μου πανσέληνος καὶ ἥλιος τῆς ἡμέρας
 καὶ ἄρωμα τῆς Ἀφρικῆς γυαλὶ τῆς Ἀγγλιτέρας ²⁾).

1) Διὰ τοῦτο ὑπῆρχε καὶ ἡ παροιμία : «Ὁ,τ' πάρ' ἡ νύφ' ἀπ' τὸ βαστό».
 2) Ἐλέγετο καὶ διὰ τὸν γαμπρό.

Γαμπρέ ή ώραιότης σου με φέρνει εις έκστάσεις
ὦ Ζεῦ κατέβα νά ἰδῇς μαζί και νά θαυμάσης

Σά βασιλῆς με φαίνεσαι πού κάθεται σιό θρόνο
και τίποτε δέ γίνεται χωρίς νά βάνης λόγο.

Σά βασιλῆς με φαίνεσαι με δώδεκα κοντά σου
και τίποτε δέ γίνεται χωρίς τὸ θέλημα σου.

Σά βασιλῆς με φαίνεσαι μ' ὅλη τή δωδεκάδα
σά δὸ βισσά τὸ φεργαδῆ πού σέρνει τήν ἀρμάδα

Σᾶν κυπαρίσσι νά σταθῇς σᾶν δένδρο νά ριζώσης
σᾶν ἐκκλησιᾷ δεσποτική ἔτσι νά στερεώσης

Ψιλέ, λιγνέ μου τσιλεπὴ τῆς Πόλης παλληκάρι
λάμπουν τὰ ματοφρύδια σου σᾶν ἥλιος σᾶν φεγγάρι.

(Κότμα) Ἐσύ εἶς ἕνας ἥλιος φεγγάρι λαμπερό
πού θάμπωσες τὸ φῶς μου και δὲν μπορῶ νά διῶ.

Ἄγγελος εἶσαι στὰ ψηλά κι' αἰτὸς στὰ πρασινάδια
ξεχωριστός με φαίνεσαι μέσα στὰ παλληκάρια.

Τὸ στήθος ἔχεις θρόνος σου και τὴν καρδίαν στίμμη.
και νικηφόρο ἄρμα σου τ' ἀνέγκυς σου ἄλμυρα.

Τὶ ἀστραπὲς και τὶ βροντῆς τὶ φοβερά κανόνια
ὠραῖα πού σε πρέπουνε τὰ μπλὲ τὰ παντελιόνια.

Ποιὸς ζώνεται τὰ ζώστια σου ¹⁾ ποιὸς εἶναι σὺν κ' ἐσένα
νά πορπατῇ λεβέντικα νά κρένη χαϊδεμένα!

Λάμπει τὸ ψάρι σιό γιαλὸ και τὸ φλονοῖ ή κοῖπα
λάμπει και τὸ κορμάκι σου στὰ τσόχινά σου ροῦχα.

Ὅταν σε βλέπω κ' ἔρχεσαι με τ' ἄλλα παληκάρια
ἐσύ ὅσαι τὸ γαρούφαλο και τ' ἄλλα τὰ κλωνάρια.

Τὸ πρόσωπόν σου τὸ λαμπρὸ μυρίων εἶναι φώτων
ἀστράφτει κι' ἀχτινοβολᾷ τὴ λάμψη τῶν ἐρώτων.

(Κότμα) Σᾶν χελιδόνι τρέχεις, σᾶν ἄγγελος πατεῖς
και σιό δεξι τὸ χέρι τὸν Ἐρωτα κρατεῖς.

Σᾶν χελιδόνι περπατεῖς, σᾶν πεταλοῦδα τρέχεις,
σᾶν ἄγγελος πατεῖς σιτὴ γῆ και κορνιαχτὸ δὲν σέρνεις.

Νᾶχα τὸν οὐρανὸ χαρτὶ τὴ θάλασσα μελάνι,
νά σ' ἔγραφα τὰ κάλλη σου και πάλι νά μὴ φτάνη.

1) Τὰ ζωνάρια σου.

(Κότμα) Τὰ ὠραῖα τὰ τσοχιά σου, τὸ φεσάκι τὸ γυρτό,
και τὸ ὄλο σου γαμπρέ μου κάμνουν κάλλος θαυμασιό.

Ὅταν ξυρίζονταν ὁ γαμπρός και ὁ κουμπάρος τραγουδοῦσαν τὰ
ἀκόλουθα:

Μπερμπέρη μ' τὰ ξουράφια σου νά τὰ μαλαματώσης
νά μπερμπερίσης τὸ γαμπρὸ νά μὴ τὸν αἱματώσης.

Μπερμπέρη μ' στὰ ξουράφια σου ἀηδόνια κατοικοῦνε
πού μπερμπερίζουν τὸ γαμπρὸ και γλυκοκελαῖδοῦνε.

Μπερμπέρη μ' τὰ ξουράφια σου νά τὰ γυρίσης βόλτα
νά μπερμπερίσης τὸ γαμπρὸ νά κάμης και τὴ βόλτα.

Φέρτε σαποῦνι κρητικὸ και φιλιτσένιο χτένι
νά ξουραφίσουνι τὸ γαμπρὸ κι' ἡ νύφη περιμένει.

Στέκουναι συλλογίζουμαι, βρίσκουναι σ' ἀπορία
νά ξουραφίσουν τὸ γαμπρὸ σὲ τόσους παρησία (παρουσία).

Φέρτε σαποῦν' ἀπ' ὄρωμα ¹⁾ και χτένι ἀπ' τὴν Πάρο
νά μπερμπερίσουνι τὸ γαμπρὸ μαζί με τὸ κουμπάρο.

(Κότμα) Ἀδῆμη τὸ πορτσάκι σου σᾶν ἐγγλέζικο χαρτὶ
πού τὸ παρνοῦν σὲ Κρητᾶδες και τὸ στέλνουνε γραφί.

Ἦτο ἔθιμον δέ, ὅταν θὰ ξυρίζονταν ὁ γαμβρός, οἱ περιστοιχίζοντες
αὐτὸν νά χαλοῦν τρεῖς φορὲς τὴ χτενισιά του, τὴν ὁποία ὁ κουρεὺς
ἔκαμνε ἐκ νέου και διαφοροτρόπως.

Ὅταν θὰ κατέβαιναν ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ τὸ σπῆτι και θὰ πήγαιναν νά
πάρουν τὴ νύφη:

Ἐβγάτε ἀπὸ τὰ ψηλά ξανθιὲς και μαυρομαῖτες
και ρίξτε τὰ δίχτυα σας νά πιᾶσιντε διαβάτες.

Σοκάκι μου συρματικὸ με τὴ γατεβασία σου
ἄλλο δὲν ἐλυμπίστηκα μόνε τὴ γειτονιά σου:

(Κότμα) Φέξε φεγγάρι ἀπ' ἀψηλά
γιατ' ἔχει λάσπες και νερά.

Φέξε και χαμηλότερα
νά πᾶμε γρηγορότερα

Ὅταν θὰ πλησιάζαν σιτὴς νύφης τὸ σπῆτι, ἔλεγαν τὰ ἀκόλουθα:

Πάρε χαμπάρι κι' ἔρχομαι και πρόβαλε σιτὴ σκάλα
βάλε τ' ἀηδόνια νά λαλοῦν ὅλα με τὴν ἀράδα.

1) Ἐλεγαν και «ἀπὸ τὴ Χιό»

Κατέβα κάτω κι' άνοιξε τή νόρτα τή γαργιένια
έχω δυό λόγια νά σέ πῶ γλυκά και ζαχαρένια.

Πάρε χαμπάρι πόρχουμαι και πρόβαλε στη νόρτα
και δώσε τὸ χεράκι σου νά κάμουμε μιὰ τόκα 1).

Φέξε με φεγγαράκι μου κι' άστέργια μου σταθῆτε
νά πάρουμε τή νύφη μας κι' ύστερα περπατήστε

(Κότμα)

Φέξε φεγγάρι λαμπερό

γιατ' έχει λάσπες και νερό.

Γιά έβγα έξω κι' άνοιξε τὸ χρυσταλένιο τζάμι
έχω δυό λόγια νά σέ πῶ και σφάλιξέ το πάλι.

(Κότμα)

Σταλαματιά τρέχ' τὸ ρακί

γαμπρός τή νύφη πάει νά βρεῖ.

Ἐπῆρχε δὲ ἔθιμον τὰ παλληκάρια τῆς νύφης νά κλείουν τὴν πόρτα
και νά ἐπιμένουν νά πάρουν φιλοδώρημα ἐκ μ' ἄλλων τοῦ γαμβροῦ και τοῦ
κουμπάρου. Ἐπίσης ἔθιμον ἦτο νά δυσιτροποῖν ὁ γαμβρός και ὁ κουμπά-
ρος νά δώσουν τὸ φιλοδώρημα και τὰ παλληκάρια τους ἐδοκίμαζαν νά
παραβιάσουν τὴν εἴσοδο. Πολλὰκις δὲ ἔσπαιναν τὴν πόρτα.

Ὅταν ἔφθανε ὁ γαμπρός μετὰ τὸν κουμπάρο καὶ τὸν γαμβρόν, ὁ γαμβρός μετὰ τὸν κουμπάρο πῆγαν νά πρῶτον καὶ ἄφ' οὗ
ρος θὰ χαιρετοῦσε τὴ νύφη διὰ χειραψίας και ἐκείνη φιλοῦσε τὸ χέρι του,
ξένιαζε τίς παράννυφες, οἱ ὁποῖες ἔπρεπε νά εἶναι πρωτοστέφανες, ὁ δὲ
γαμβρός θὰ χαιρετοῦσε και ἐκεῖνος τὴ νύφη και θὰ φιλοῦσε και αὐτὴ τὸ
χέρι του, κατόπι ἔρχιχε στὸ λαιμὸ τῆς μιὰ μεταξωτὴ σάρπα και τρα-
βοῦσε τρεῖς φορὲς τὸ κεφάλι τῆς μετὰ τὴ σάρπα, συγχρόνως δὲ θὰ πατοῦσε
μετὰ τὸ δεξιὸ του πόδι ἐλαφρὰ τὸ ἄκρον τοῦ δεξιοῦ ποδιοῦ τῆς νύφης, ἐπὶ
δὲ οἱ παράννυφες και ὅλα τὰ κορίτσια θὰ τραγουδοῦσαν τὰ ἀκόλονθα, ὅλοι
οἱ καλεσμένοι τοῦ γαμβροῦ και τοῦ κουμπάρου θὰ χαιρετοῦσαν τὴ νύφη
και αὐτὴ φιλοῦσε ὅλων τὰ χέρια, οἱ δὲ γυναῖκες και τὰ κορίτσια, τὰ με-
γάλα, φιλοῦσαν τὴ νύφη στὸ πρόσωπο.

Χίλιων καλῶς ὀρίσατε και καλοκοπιασέτε
ποὺ χάσαμε τὸ λογισμό και μᾶς τὸν ἔφερέτε.

Χίλιων καλῶς ὀρίσατε κλωνάρια τοῦ Λεβάντη
οἷζες τοῦ μαργαριταριοῦ και πέτρες τοῦ διαμάντι.

Χίλιων καλῶς ὀρίσατε μετὰ ἄνθη προσκηνῶ σας
και μετὰ αὐτὸ τὸν ἔρχομό πολὺ εὐχαριστῶ σας.

1) Χειραψία.

(Καὶ ἀπνιτοῦσαν τὰ ζουμπεθέγια τοῦ γαμβροῦ τὰ ἐξῆς:)

Χίλιων καλῶς τὴν ἠύρουμε τὴ νύφη στολισμένη
κεῖνη ποὺ τὴν ἐστόλισε ἄξια και τιμημένη.

Τοῦτο τὸ σπίτι τ' ἀψηλὸ πέτρα νά μὴ ραγίσῃ
κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ πολλὰ χρόνια νά ζήσῃ.

Τοῦτο τὸ σπίτι ποῦρθαμε τὸ μαρμαροκτισμένο
σιμὰ νά κατεβάσωμε γαμβρὸ καμαρωμένο 1).

Ἀπόψα καλησπέρισα μάννα και θυγατέρα
ἢ μάννα ἦταν πέρδικα κι' ἢ κόρη περιστέρα.

Καλησπέρα μῆλο μου, μῆλο μου πορτοκάλι
στὴ γνώμη και στὴν ἔμορφιά καμμιά δὲν εἶναι ἄλλη

Ἐνα τραγοῦδι θενὰ πῶ ἀπάνω στὸ ρεβῦθι
χαρὰ στὰ μάτια τοῦ γαμβροῦ ποὺ διάλεξε τὴ νύφη.

Ἐκ μέρους τῆς νύφης ὅταν θὰ ἔφθενε ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς:)

Τέσσερες στύλοι τοῦ σπιτιοῦ σ' ἀφήνω καλὴ νύχτα
και πέστε τῆς μαννουλάς μου δὲν ἔρχομαι ἄλλη νύχτα.

Στὸ σπίτι δὲν θὰ ἔρχομαι στὴ σκάλα δὲν βατάω
στὸν ἔρχομό καμμιά φορὰ νά βιάζομαι νά πάω.

Ἐχετε γειὰ γειτόνισσες και σεῖς γειτονοπούλες
θὰ πάω σ' ἄλλη γειτονιά νά με θυμάστε οὔλες.

Σ' ἀφήνω γειὰ σπιτάκι μου γιὰτ' ὁ γαμπρός παντέχει
παρηγόρα τὴ μάννα μου κι' ἄλλο κορίτσι δὲν ἔχει.

Ἀφήνω γειὰ στὴ γειτονειὰ κι' ὅλα τὰ ζουμπεθέγια
κι' πάγω στοῦ γαμβροῦ τὸ σπῖτ' νά κάμω κεῖ λημέργια.

Ἀφήνω γειὰ στὴ μάννα μου, σ' ὅλα τὰ κοριτσάκια
και πάγω σ' ἄλλη γειτονιά νά κάμω γειτονάκια.

Ἐχετε γιὰ γειτόνισσες, και σεῖς μηλιές μετὰ μῆλα
κι' ἂν πάω σ' ἄλλη γειτονιά δὲν κόφτω τὴν ἐλπίδα

Ἀπόψα λάμπ' ὁ οὐρανὸς λάμπουνε κι' τὰ στέργια
ἀπόψα ξεχωρίζουνε τὰ τέσσερα ἀδέλφια

(ἢ και περισσότερα ἂν εἶχε)

1) Αὐτὸ ἐλέγετο ὅταν ἡ νύφη εἶχε ἀδελφὸν ἐν ὄρῳ γάμου, και ὅταν εἶχε ἀδελ-
φή :

Τὴ σκάλα π' ἀνεβήκαμε τὴ μαρμαροκτισμένη
τοῦ χρόν' νά κατεβάσωμε νύφη καμαρωμένη

(Εκ μέρους τῆς μάννας τὴν ὥρα πού θά ἔφευγε ἡ νύφη:)

Κάνε μετάνοια φίλησε τῆς μάννας σου τὸ χέρι
γιατί θά πᾶς στήν ἐκκλησιά νά κάμης ἄλλο ταῖρι

“Ὡρα γαλή τὸ κίνημα καί στή γαλή τὴν ὥρα
καί νά γιομίσ᾽ ἡ στράτα σου γαρούφαλα καί ρόδα

“Ἀσπρη κάτασπρη μπαμπακιὰ τὴν εἶχα στήν αὐλή μου
τὴ σκάλιζα τὴν πότιζα τὴ νάμιζα δική μου.

(Κότμα) Ἦρθε ξένος καί μακρινὸς ἦρθε καί μετὰ τὴ βῆρε.

Γαμβρὲ μου σὲ παρακαλῶ καί σὲ φιλῶ τὸ χέρι
ν’ ἀφήνης τὸ κορίτσι μου νᾶρχεται νά με βλέπη.

(Οἱ ἀδελφές τῆς νύφης τραγουδοῦσαν:)

Γαμπρὲ τὴν ἀδελφοῦλα μας νά μὴν τήνε μαλώνης.
σὰ λεμονιά μετὰ τὸν ἀνθὸ νά τηνε καμαρώνης.

Τραγοῦδια πού τὰ ἔλεγαν σὺν δρόμο ὅταν ἔπαιρναν τὴ νύφη
μαζί μετὰ τὴ μουσική ἂν δὲν εἶχαν μουσική τραγουδοῦσαν τὰ κορίτσια καί
κατόπιν ἔπαιρναν τὸ ἴδιο τὸ τραγοῦδι καί τὸ ἔλεγαν καί τὰ παλληκάρια:

Περπάτα καραγκιόζα μου νά πᾶμε σὲ σαντιζάκι
νά πᾶμε στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι νά καίνομε κοῦτάκι.

(Κότμα) Λάμπει ἡ σελήνη λάμπει, λάμπει κι’ ὁ γαμπρός
λάμπει καί ὁ κουμπάρος πού θά τοὺς στεφανώσ᾽.

Γαμπρὸς εἶναι γαρούφαλο κι’ ἡ νύφη καργιοφύλι
ὁ σύντεκνος μαναγουσιὰ π’ ἀνοίγει τὸν Ἀπρίλη.

(Κότμα) “Ελα Χριστὲ καί Παναγιά
οἱ δγνὸ καρδιές νά γένουν μιὰ.

Μετὰ τὴ στέψη μόλις θά ἔβγαινε τὸ ἀνδρόγυνο ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, θά
ἔσπαναν ἐμπρὸς τοὺς ἑνα μπονκάκι μετὰ ρακί, λέγοντας τὴν ἀκόλουθο
εὐχή: «Καλορίζ᾽ κ’, νά ζήσητε, καλὰ γεράματα» ἐκείνη δὲ τὴν ὥρα θά
γύριζε τὸ ἀνδρόγυνο νά προσκυνήσῃ τρεῖς φορὲς πρὸς τὴν πόρτα τῆς ἐκ-
κλησίας. Τραγουδοῦσαν δὲ ὕστερα τὰ ἀκόλουθα:

Τελείωσε ὁ γάμος σας μετὰ φίλοι καί κουμπάροι
νά ζήση ἡ νύφη κι’ ὁ γαμπρὸς καί ὅλο τὸ ἀλλάϊ.

“Ἀνοιξε νύφ’ τὴ στράτα σου καί τὴ πατημασιά σου
στέκονται τ’ ἀρχοντόπουλα νά διοῦν τὴν ὁμορφιά σου.

Περπάταε νυφούλα μας καί πάτησε τὴ βέτρα
κ’ ὁ βασιλιάς πού τ’ ἄκουσε σ’ ἔστειλε τὴ ντρομπέτα.

(Κότμα) Πά στοῦ τσεσμέ τὸ μάρμαρο τὸ σύδεκνο τὸν ἄξιο¹⁾.

Ἡ Νόφ’ εἶναι τὸ μάλαμα γαμπρὸς εἶναι τ’ ἀσήμι
κουμπάρος πού στεφάνωσε χρυσάφι καί μπιρσίμι.

Μελαχροινὸς μελαχροινὴ Θεὸς σὰς ἔχ’ ταιριαῖα
νά κάμετε κ’ ἕνα παιδί τὸν Ἔρωτα νά μοιάξῃ
Στὴν πόρτα ὅπου θά σταθῇ καλὰ νά προσκυνήσῃ
νά σφίξῃ τὴν καρδούλα σου νά μὴ λιγοθυμίσῃς²⁾.

Τραγοῦδια νυφιάτικα πού λέγονταν μετὰ τὴ στέψη σὺν σπύτι.

Γαμπρὲ νά ζῇς νά χαίρεσαι τὴ νύφη τὴ δική σου
γιατὶ τὴ στεφανώθηκες κατὰ τὴ θέλησή σου

(Κότμα) Κατὰ τὴ θέλησή σου τὴ στεφανώθηκες
καί εἰς αὐτὴ τὴ νέα ἐπαρδόθηκες.

Γαμπρὲ μου καλορίζικε νά ζήσης νά γεράσῃς.
τὴ νέα πού ἀπόλαυσες καλὰ νά τὰ περάσῃς.

(Κότμα) “Αραῖες εἰς λιμνιόνα φουρτοῦνα δὲ θά δγῇς
ἔρωτα δὲν φοβεῖσαι πλέον εἰς τὸ ἔξῃς.

ἔρωτα πρὸς τὸν αὐτὸ καί μέτρησε τὰ ἄστρα
σὺ εἶσαι ὁ βασιλικὸς τὸ ταῖρι σ’ εἶναι ἡ γλάστρα.

Γαμπρὲ μου σὲ παρακαλῶ μιὰ χάρι νά μᾶς κάνῃς
τὸ ρόδο πού σὲ δώκαμε νά μὴ μᾶς τὸ μαράνης.

Γαμπρὸς εἶναι τὸ μάλαμα καί νύφη τὸ διαμάντι
κουμπάρος πού στεφάνωσε ὡσὰν τὸν ἥλιο λάμπει

Γαμπρὸς εἶναι χρυσὴ κλωστή καί νύφ’ εἶναι μετὰξι
κουμπάρος πού στεφάνωσε ἔχει τιμὴ καί τάξι.

(Κότμα) Ἐταιριγιάσατε τὰ δγνὸ σας καθὼς θέλῃ ὁ Θεὸς
χαίρεστε καί σεῖς γονεῖς τῶν ἡλθε πλέον ὁ καιρὸς.

Εὐχομαι νύφη μου νά ζῇς γαμπρὲ νᾶχῃς ὕγια
κουμπάρος πού στεφάνωσε καλὴ ἐπιτυχία³⁾.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

1) Αὐτὸ ἐλέγετο μᾶλλον εἰς τὸν Γάνον. Ὑπῆρχε δὲ καί ἡ σατυρική του πα-
ραλλαγή:

Πά στοῦ τσεσμέ τὸ μάρμαρο
τὸ σύδεκνο τὸ γάϊδαρο.

2) Ἀντὶ λιποθυμίας. Αὐτὸ ἐλέγετο ὅταν μετὰ τὸ γάμο θά πήγαιναν σπύτι,
ὅπου καί θά κατέβαινε ἡ πεθερά νά χαιρετήσῃ τὰ στεφάνια καί νά τραβήξῃ τὸ
ἀνδρόγυνον τρεῖς φορὲς μετὰ μιὰ σάρπα ἢ ἕνα μεγάλο μανδύλι.—3) Ἀν’ ἦτο ἄγαμος.

Κρύος ἀγέρας φύσηξε πού μέσα ἀπ' τὴν Εὐρώπη
κι' ἡ μητέρα τοῦ γαμβροῦ νὰ χαίρεται τ' ἄνδρ' ὅλότη.
Ἄσπρο σταφύλι ραζακὶ καὶ κόκκινο κεράσι
τὰνδρόγυνο πού ἔγινε νὰ ζῇ καὶ νὰ γηράσῃ.

(Κότμα) Στὰ μάτια κι στὰ φρύδια δηδίσσατε ¹⁾ τὰ δυὸ
σὰν τὸ γαρυφαλάκι μὲ τὸ βασιλικό.

Νὰ ζήσ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμβρὸς νὰ ζήσῃ κι' ὁ κουμπάρος
νὰ ζήσουν τὰ συμπεθεργιὰ νὰ κάμουν κι' ἄλλους γάμους.

Σήκω γαμβρὲ τὸ χέρι σου καὶ κάμε τὸ σταυρό σου
καὶ παρακάλεσ' τὸ Θεὸ νὰ ζῇ τὸ στέφανό σου.

Κρύος ἀγέρας φύσηξε πού μέσα ἀπὸ τὴν Πάρο
νὰ ζήσ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμβρὸς μαζί μὲ τὸν κουμπάρο.

Νὰ ζῆτε νὰ γεράσητε νὰ διῆτε ἀπογόνους
ν' ἀφήσετε στὴ γενεὰ υἱοὺς καὶ κληρονόμους.

(Κότμα) Ζῆτε, ζῆτε, εὐτυχῆτε συναγάλλεσθε τερπνῶς
χαίρετε εὐδαιμονῆτε, ἐπευχόμεθα καὶ αἰνῶς.

Τραγοῦδια γιὰ τὸν κουμπάρο.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Κουμπάρος πού στεφάνωσε μὲ ὅλη τὴ γαρδιά του
τοῦ χρόνου τέτοιονα καιρὸ νὰ γένεται ἡ χαρά του ²⁾.

Κουμπάρος πού στεφάνωσε τὰ δυὸ τὰ κυπαρίσσια
νὰ τὸν ἀξιῶσῃ ὁ Θεὸς σὲ ὅλα τὰ βαπτίσια.

Κουμπάρος πού στεφάνωσε τὸ ταιριαστὸ ζευγάρι
κόρ' ἔμορφη καὶ πλούσια εὐχόμεσθε νὰ ἀρῇ.

Κουμπάρος πού στεφάνωσε μὲ ὅλη τὴ γαρδιά του.
τοῦ χρόνου τέτοιονα καιρὸ νὰ στέφῃ τὰ παιδιά του.

Κουμπάρος εἶναι ἄξιος τὴν Πόλη ν' ἀγοράσῃ,
τὸ βασιλεῖα ἀπ' τὸ θρόνι νὰ τονε κατεβάσῃ.

Κουμπάρος πού στεφάνωσε εἶναι σὰν κυπαρίσσι
νὰ τὸν ἀξιῶσῃ ὁ Θεὸς ἀγὼρι νὰ βαπτίσῃ.

Ὅταν τὸ ἀνδρόγυνο ἔφθανε στὸ σπίτι πού θὰ ἔμειναν, μόλις ἀνέ-
βαιναν τὴ σκάλα καὶ ἔφθαναν στὸ γ λ ι α κ ὸ (σάλα), προτιῦ καθίσουν

1) Λ. Τουρκική=ἐταιριάσατε.

2) Ἡ χαρά του δηλαδὴ ὁ γάμος του. Ἐλέγετο ἂν ἦτο ἄγαμος.

ἔδιναν στὸ χέρι τῆς νύφης ἓνα ρόδο ¹⁾ καὶ αὐτὴ τὸ χτυποῦσε κάτω στὸ
πάτωμα καὶ ἀνοίγε καὶ ἔλεγε ἔτσι νὰ ἀνοίξῃ καὶ ἡ εὐτυχία τους καὶ νὰ
ζοῦν καλὰ καὶ ἀγαπημένοι.

Ὅταν κάθονταν καὶ ἄρχιζαν τὰ χορίτσια νὰ τραγουδοῦν ἄρχιζε καὶ
τὸ τρατάρισμα, ὅ,τι γλύκισμα, εἶχαν κάμει (μυγδαλωτά, βουτρίνια, κορ-
δέλλες, μπλαμακαρόνια, ἡ λουκούμια). Πρῶτα ὅμως ἡ πεθερὰ θὰ ἔκαμνε
σερμπέτι μὲ πεκμέζι καὶ θὰ ἔδινε στὴ νύφη καὶ στὸ γαμβρὸ νὰ πιοῦν
ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήρι γιὰ νὰ εἶναι ἡ ζωὴ τους γλυκεία καὶ μυρωμένη, καὶ
θὰ ἔδιναν καὶ στὸν κουμπάρο, πάλι ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήρι. Τὸ ἔθιμον αὐ-
τὸ ἤρχισε νὰ ἐκλίπῃ. Παρέμεινε μέχρι τελευταίως εἰς τοὺς καθυστερη-
μένους.

Μετὰ τὸ τρατάρισμα καὶ τὰ νυφικὰ τραγοῦδια, τὰ ὅποια ἦταν σὰν
ἓνα μέρος τῆς τελετῆς, ἄρχιζε τὸ γλέντι, ὁ χορὸς, ὅπου ὅλοι οἱ συγγενεῖς
θὰ χορεύαν τὴ νύφη. «θ ἄ τ ἡ ν π ἡ γ α ι ν α ν μ π ρ ο σ τ ἄ»,
ὅπως ἔλεγε στὸ χωριό. Ἐπειδὴ δὲ ἀναγκάζονταν νὰ χορέψῃ πολὺ ἡ
νύφη ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ἐδημιουργήθη καὶ τὸ ἀκόλουθον παροιμιῶδες
ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ἐλέγειο καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις:

Ἄλλ' ἢ βδομάδα τοῦ γαμβροῦ
κι' ἔλεγε τῆς νύφης

Συνηθίζονταν δὲ πολὺ ὁ συρτός, ἀλλὰ χορεύαν καὶ εὐρωπαῖκους,
ἔπιναν οἱ ἄνδρες καὶ χορεύαν. Στὰ παλαιότερα χρόνια φίλευαν στοὺς γά-
μους, ἀλλὰ στὰ δικὰ μας ἔπαυσε αὐτὸ τὸ ἔθιμο, δὲν κρατοῦσαν δὲ
οὔτε τῆς νύφης τοὺς σπιτικούς νὰ φᾶνε. Πρὶν φίλευαν ὅλους τοὺς
προσκεκλημένους, γι' αὐτὸ καὶ ἡ νύφη μαζί μὲ τὰ προικιά της θὰ
ἔκαμνε καὶ δύο τρία ταβλομέσσαλα, τὰ ὅποια ἦταν πολὺ μακρυνὲς πετσέ-
τες πού ὅταν καθόταν στὴν τάβλα γύρω, τὴν ἔπαιρναν στὰ γόνατά
τους 5—6 ἄνθρωποι.

Ἀφοῦ γλεντοῦσαν ὥς τὰ μεσάνυχτα πότε καὶ ἔως τὸ πρωῒ, ἄρχιζαν
νὰ φεύγουν ἀφοῦ ἤρχοντο στὸ νέο ἀνδρόγυνο «Νὰ ζῇ καὶ νὰ γεράσῃ»,
«καλορίζικοι μὲ γινοὺς, μὲ κληρονόμους».

Στὸν κουμπάρο, «Ἀξιος, καθὼς στέφανο καὶ λάδι» καὶ στὰ δικὰ του
(ἂν ἦτον ἐλσύθερος) «στὰ παιδιά του» (ἂν εἶχε παιδιά). Στοὺς γονεῖς
δὲ «νὰ τοὺς χαίρεστε, νάχουν τέλει α ²⁾ ἀγαθὰ». Καὶ ἂν εἶχαν καὶ ἄλλα
παιδιά: «Ν' ἀξιωθῆτε καὶ στὰ ἐπίλοιπα». Καὶ ἔτσι τελείωνε ὁ γάμος.

Μετὰ τὸ γάμο ὁ γαμβρὸς τρεῖς μέρες δὲν ἔβγαινε ἀπὸ τὸ σπίτι. Τὴν
τρίτη μέρα πού θὰ ἔβγαινε θὰ πῆγαινε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν κουμπάρο πρῶ-

1) Μὲ τὴ λέξι αὐτὴ στὸ Αὐδῆμι ἐννοοῦσαν τὸ ρόδι καὶ ὄχι τὸ τριαντά-
φυλλο.—2) Ἀντὶ τέλει η.

τα, τὴν μάννα του (ἂν δὲν κάθονταν μαζί) καὶ τὴν πεθερά του. Καὶ κατόπι πῆγαινε στὸ καφενεῖο καὶ κερνοῦσε ὅσους ἔβρισκε ἐκεῖ καὶ τὸν εὗχονταν.

Κρατοῦσε δὲ τὸ ἔθιμο, στὶς τρεῖς μέρες νὰ φωνάζουν ἓνα ἀγόρι πρωτοστέφανο γιὰ νὰ ρίξει τὰ στεφάνια, ποὺ τὰ εἶχαν σ' ἓνα πανέρι μέσα καὶ ἔμπρὸς στὰ εἰκονίσματα. Τὸ παιδί μὲ ἓνα μακρὸ ξύλο θὰ ὠθοῦσε τὸ πανέρι καὶ ἂν αὐτὸ ἔπεφτε ἀνάποδα τὸ πρῶτο παιδί τῆς νύφης θὰ ἦταν ἀγόρι. Ἐὰν ἔπεφτε καλὰ θὰ ἦταν κορίτσι. Καὶ τὸ παιδί αὐτὸ τὸ ξένιαζαν κανένα γροσάκι ἢ καὶ περισσότερο καὶ τοῦ ἔδιναν καὶ γιομίσια δηλ. ξηρὸς καρπούς.

Τὸ πρῶτο Σάββατο τὸ βράδυ μετὰ τὸ γάμο τὸ ἀνδρόγυνο θὰ πῆγαινε νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς γονεῖς τῆς νύφης, οἱ ὁποῖοι τοὺς φίλευαν. Καὶ αὐτὸ λέγονταν εἰς τὸ Αὐδῆμι π σ τ ρ ό φ ι α (ἐπιστροφία). Εἰς τὰ παλαιότερα χρόνια ἡ νύφη εἰς τὰ πιστόφια ἐντύνετο καὶ πάλιν τὰ νυφικά της, ἀλλὰ τελευταίως κατηγορήθη ἡ συνήθεια αὐτή. Εἰς δὲ τὸν Γάνον ἡ ἐπίσκεψις αὐτὴ δὲν γίνονταν μετὰ τῆς οἰκογενείας, ὅπως εἰς τὸ Αὐδῆμι, ἀλλὰ ἐκαλεῖτο καὶ ὁ κουμπάρος καὶ ἄλλοι συγγενεῖς, ὅπου διεσκέδαζαν καὶ τραγουδοῦσαν καὶ πάλι τὰ νυφιάτικα τραγούδια. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πάλιν ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νὰ φιλῇ ἡ νύφη τὰ χέρια τῶν προσκεκλημένων, ἐλέγετο ἡ ἐπίσκεψις αὐτὴ χ ε ι ρ ο φ ί λ η μ α.

Τὰ παλαιότερα χρόνια ἡ νύφη ἔ κ α μ ν ε κ λ η σ γ ι ᾶ (ἐπῆγαινε διὰ πρῶτην φορὰν μετὰ τὸ γάμο εἰς τὴν ἐκκλησίαν) στὶς δεκαπέντε μέρες, τελευταίως ὅμως στὶς ὀκτώ.

Στὶς ὀκτὼ μέρες ποὺ θὰ γίνονταν ἡ ἔ κ κ λ η σ γ ι ᾶ θὰ προσκαλοῦσε ἡ νύφη ὅλες τὶς γυναῖκες ποὺ εἶχε συγγενεῖς καὶ φιλενάδες καὶ θὰ τὴν πῆγαιναν αὐτὲς στὴν ἐκκλησία. Ἀφοῦ τελείωνε ἡ λειτουργία ὅλες πάλι μαζί θὰ πῆγαιναν τὴν νύφη στὸ σπίτι καὶ τῆς τρατάριζαν τὶς προσκεκλημένες γλυκό, καφέ μὲ κουλουράκια καὶ ρακὶ μὲ ὅ,τι γλύκισμα θὰ εἶχαν. Τὰ δὲ παλληκάρια καὶ τοὺς ἄνδρας ὅσους ἦταν στὴν ἐκκλησία καὶ ἦταν συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ γαμπροῦ θὰ τοὺς πῆγαινε ὁ γαμπρὸς εἰς ἓνα καφενεῖο τοῦ χωριοῦ νὰ τοὺς κεράσῃ, ὅ,τι ἤθελε ὁ καθεὶς.

Τὴν ἴδια μέρα ἀρχίζαν καὶ οἱ δ ρ ό μ ο ι τῆς νύφης. Πρῶτα θὰ τοὺς καλοῦσε ὁ κουμπάρος νὰ τοὺς κάμῃ τραπέζι, ἀφοῦ τοὺς εἰδοποιοῦσε ἀπὸ βραδύς. Τὴν ἡμέρα δὲ ποὺ θὰ τοὺς ἔκαμνε τὸ τραπέζι, κοντὰ τὸ μεσημέρι, θὰ ἔσταλνε ἓνα ἀγόρι πρωτοστέφανο γιὰ νὰ πάρῃ τὴ νύφη. Ἡ νύφη θὰ τύλιγε τὰς παντοφλές της εἰς ἓνα μανδύλι καλὸ, καὶ θὰ τῆς ἔδινε στὸ παιδί ποὺ τὶς κρατοῦσε κάτω ἀπὸ τὴν μασχάλη του καὶ πῆγαινε 10—15 βήματα πρὶν ἀπὸ τὴν νύφη καὶ αὐτὴ κατόπι του. Ἡ νύφη δὲ θὰ φοροῦσε τὰ νυφικά της καὶ τὸ βέλο καὶ τὰ τέλια. Στὸ δρόμο δὲ ὅσους

συναντοῦσε ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ σταθῇ νὰ καλημερίσῃ καὶ νὰ φιλήσῃ τὰ χέρια τοὺς καὶ μωρὰ ἀκόμα ἂν ἦταν. Μεταπολεκῶς ὅμως τὰ ἄφησαν αὐτὰ τὰ ἔθιμα πῆγαιναν σ τ ο ὕ ς δ ρ ό μ ο υ ς μαζί ἡ νύφη μὲ τὸ γαμβρό. Οἱ δρόμοι διαρκοῦσαν πολλὰς μέρες. Ἐπρεπε νὰ ἐπισκεφθοῦν ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ τοὺς ἔκαμναν τραπέζι. Καὶ ἂν τύχαινε οἱ νεόνυμφοι νάχουν σοῖ μεγάλο διαρκοῦσαν οἱ δ ρ ό μ ο ι ἓνα μὴν καὶ περισσότερο.

Στὰ τελευταῖα χρόνια εἰσῆχθη καὶ εἰς τὸ Αὐδῆμι τὸ ἔθιμον τῆς Ἀ ν τ ι χ α ρ ᾶ ἀπὸ τὰ γειτονικά Γανόχωρα. Δηλαδὴ νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἡ διασκέδασις τοῦ γάμου τὸ βράδυ τῆς ἐπομένης Κυριακῆς. Ἀ ν τ ι χ α ρ ᾶ πάντοτε ἐλέγετο ἡ ἐπομένη Κυριακὴ εἰς τὸ Αὐδῆμι, ἀλλὰ διασκέδασις δὲν ἐγίνετο.

Εἰς τὸν Γάνον, Χώραν κ. λ. π. ἐσυνηθίζετο νὰ κομίζουν οἱ προσκεκλημένοι δῶρα εἰς τοὺς νυμφενομένους οἰκιακὰ σκευὴ καὶ τρόφιμα, ἥτοι ζάχαρι, καφέ, σαποῦνι καὶ ἄλλα, τὸ περισσότερον δὲ ρῦζι. Εἰς τὸ Αὐδῆμι δῶρα οἱ προσκεκλημένοι δὲν ἐσυνηθίζετο νὰ πηγαίνουν.

ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 237	ἄνωθεν	σε. 18	ἀντὶ φινεργῆ ν'	ἀναγνώσθη φίλτηρῆ
> 283	>	> 15	μετὰ τὴν λέξιν καθόλου	νὰ τεθῇ ἄνω τελεία
> >	>	> 19	ἀντὶ καθαροῦλα ν'	ἀναγνώσθη καθαροῦρα
> >	>	> >	χερριοῦ	> χεριοῦ
> >	>	> 27	ἀγόρασιν	> ἀγόραζαν
> >	κάτωθεν	> 9	Ἀλαντζᾶς	> Ἀλατζᾶς
> >	>	> 6	> 2	> 3
> >	>	> 4	Τατάρκα	> Τατάρκα
> >	>	> 1	νὰ ἐξαιφθῇ ἡ φράσις	«Τὸ σαλβάρι ἦτο βνωστόν».
> 291	>	> 10	φαίνωνται ν'	ἀναγνώσθη φαίνονται
> 296	>	> 5	μογαχοῦλα	> μοναχοῦλα 2)
> 299	>	> 5	φοντουκιᾶς	> φουντουκιᾶς
> 300	ἄνωθεν	> 17	θρόνος	> θρόνο
> 303	κάτωθεν	> 9	γᾶ	> γειᾶ
> 303	>	> 8	γεινιά	> γειτονιά